

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 15. února 2024 ve věci č. 19920/20 – *Škoberne proti Slovinsku*

Senát první sekce Soudu jednomyslně shledal porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy, neboť stěžovateli nebylo umožněno dosáhnout předvolání a výslechu svědků v jeho prospěch. Soud dále jednomyslně rozhodl, že uchováváním a zpracováním komunikačních dat stěžovatele pro účely trestního řízení došlo k porušení článku 8 Úmluvy, jelikož právní úprava plošného sběru těchto údajů neobsahovala dostatečné záruky proti zneužití.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel byl odsouzen za přijetí úplatku v době, kdy působil jako soudce. Úplatek přijal v souvislosti s trestním řízením vedeným proti E. Č., jehož zastavení měl za úplatek, zprostředkovaný E. R. a M. S., zajistit. E. Č. na stěžovatele podal trestní oznámení pro přijetí úplatku. Za účelem vyšetření trestného činu vydal soud příkaz k získání komunikačních dat a sledování telefonické komunikace mezi E. Č., E. R., M. S. a stěžovatelem. Byla rovněž provedena utajená operace, během níž E. Č. předal E. R. a M. S. bankovky se zaznamenanými sériovými čísly. Tyto bankovky byly později nalezeny u E. R., M. S. i stěžovatele. Jmenovaní byli zatčeni a obviněni z přijetí úplatku. E. R. a M. S. se k činu doznali a byli odsouzeni. Stěžovatel byl souzen v samostatném řízení. V rámci své obhajoby navrhl výslech M. S. a E. R., soud však tyto návrhy zamítl. Stěžovatel dále zpochybňoval nestrannost soudkyně, která rozhodovala o vině E. R. a M. S. a také v jeho věci. Rovněž tvrdil, že proti němu byla jako důkaz použita komunikační data získaná na základě právního režimu odporujícího článku 8 Úmluvy.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODST. 1 A 3 PÍSM. D) ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že soud porušil jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy, když mu neumožnil nechat vyslechnout E. R. a M. S. jako svědky. Dále namítal, že soudkyni nelze považovat za nestrannou s ohledem na její roli v řízení proti E. R. a M. S.

a) Obecné zásady

Soud úvodem připomněl, že podle článku 6 Úmluvy je přípustnost důkazů primárně záležitostí vnitrostátního práva. Úkolem Soudu není hodnotit, zda byly výpovědi svědků řádně připuštěny jako důkaz, ale zda řízení bylo jako celek spravedlivé (*Perna proti Itálii*, č. 48898/99, rozsudek velkého senátu ze dne 6. května 2003, § 29). Účelem čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy není zaručit obžalovanému výslech každého svědka, ale zajistit v řízení rovnost zbraní (*Murtazaliyeva proti Rusku*, č. 36658/05, rozsudek velkého senátu ze dne 18. prosince 2018, § 139).

Při zkoumání, zda bylo dodrženo právo na předvolání svědka ve prospěch obhajoby, Soud postupuje ve třech krocích. Posuzuje: a) zda byl návrh obhajoby dostatečně odůvodněn co do relevance výpovědi svědka z hlediska předmětu obžaloby, b) zda vnitrostátní soudy posoudily relevanci výpovědi a náležitě odůvodnily zamítnutí návrhu na předvolání, a c) zda byla zamítnutím návrhu narušena celková spravedlivost řízení (*Murtazaliyeva proti Rusku*, cit. výše, § 158–168). V prvním kroku Soud hodnotí, zda výpověď svědka mohla ovlivnit výsledek řízení nebo posílit pozici obhajoby. „Dostatečnost“ odůvodnění návrhu obhajoby závisí na okolnostech konkrétního případu, jako je například ustanovení zákona, fáze řízení či procesní chování stran. Co se druhého kroku týče, platí, že čím závažnější jsou argumenty obhajoby, tím přísnější by měl být přezkum soudů. Spravedlivost řízení je pak třeba posuzovat ve světle jeho celkového průběhu.

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

Soud při zkoumání, zda nebylo porušeno stěžovatelovo právo na předvolání a výslech svědků, aplikoval výše uvedený tříkrokový *Murtazaliyeva* test.

Zaprvé, dle Soudu byl návrh stěžovatele na výslech svědků dostatečně odůvodněný a relevantní ve vztahu ke vzneseným obviněním. Nebylo vyloučené, že by svědectví mohlo ovlivnit výsledek soudního řízení nebo posílit pozici obhajoby (*Murtazaliyeva proti Rusku*, cit. výše, § 160–161).

Zadruhé, argument vnitrostátních soudů, že svědci nemohli být vyslechnuti, protože jejich odsouzení nebylo pravomocné – rozsudek nabyl právní moci dva dny po vydání rozsudku proti stěžovateli – a tudíž byli stále spolužalovanými a nemohli být vyslechnuti jako svědci, Soud nepovažoval za přesvědčivý. Upozornil, že si soudkyně byla vědoma osmidenní odvolací lhůty a jako garant spravedlivého procesu měla zvážit, jak její procesní rozhodnutí ovlivní právo stěžovatele na obhajobu. Ačkoli nemohla předjímat, zda bude odvolání skutečně podáno, nic nebránilo tomu, aby jednání odročila a vyčkala uplynutí této krátké lhůty. To platí tím spíše proto, že rozsudek proti M. S. a E. R. vycházel z jejich doznání, a tudíž byla pravděpodobnost odvolání nízká. Vnitrostátní soudy tak dle Soudu neposkytly dostatečné a přesvědčivé důvody pro zamítnutí návrhu na výslech svědků.

Zatřetí, svědectví M. S. a E. R. mohla být důležitá, protože jako jediní mohli potvrdit či popřít stěžovatelovu verzi událostí. V dané fázi řízení nebylo možné předvídat jejich reakci při výslechu, a tudíž nebylo možné předpokládat, že by jejich svědectví nemělo na výsledek řízení dopad. Jelikož byla stěžovateli odepřena možnost účinně předložit svědeckou výpověď jako důkaz a opřít se o ni při své obhajobě, dospěl Soud k závěru, že řízení nebylo spravedlivé ve smyslu čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy. Soud ve světle tohoto závěru nepovažoval za nutné zabývat se námitkou podjatosti soudkyně.

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že uchovávání komunikačních dat a jejich následné použití v trestním řízení proti němu bylo v rozporu s článkem 8 Úmluvy.

a) Obecné zásady

Komunikační údaje o účastnících, provozu a poloze se mohou týkat soukromého života jednotlivce (*Ekimdzhiyev a ostatní proti Bulharsku*, č. 70078/12, rozsudek ze dne 11. ledna 2022, § 372). Již samotné uchovávání těchto údajů je zásahem do práva na respektování soukromého života a korespondence (*Centrum för rättvisa proti Švédsku*, č. 35252/08, rozsudek velkého senátu ze dne 25. května 2021, § 244). Přístup státních orgánů k uchovávaným datům pak představuje další zásah do tohoto práva (*Centrum för rättvisa proti Švédsku*, cit. výše, § 376). Jelikož hromadné získávání komunikačních údajů může být stejně rušivé jako hromadné získávání obsahu komunikace, musí být přezkoumáváno obdobně (*Centrum för rättvisa proti Švédsku*, cit. výše, § 277). Uchovávání komunikačních dat poskytovateli komunikačních služeb a jejich zpřístupnění státním orgánům musí být doprovázeno stejnými zárukami jako tajné sledování (*Ekimdzhiyev a ostatní proti Bulharsku*, cit. výše, § 395).

Jakýkoli zásah do práv podle článku 8 Úmluvy může být odůvodněn pouze tehdy, je-li v souladu se zákonem, sleduje legitimní cíl a je k dosažení tohoto cíle v demokratické společnosti nezbytný (*Roman Zakharov proti Rusku*, č. 47143/06, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2015, § 227). Soud při přezkumu právních předpisů umožňujících tajné sledování posuzuje prvek zákonnosti a nezbytnosti společně. Vnitrostátní právo totiž musí být nejen přístupné a předvídatelné, ale musí také zajistit, že opatření budou uplatňována pouze tehdy, jsou-li v demokratické společnosti nezbytná (*Roman Zakharov proti Rusku*, cit. výše, § 236).

Soud ve své judikatuře stanovil minimální záruky, které by měl zákon za účelem předejití zneužití upravovat: Jde o: a) povahu trestných činů, které mohou sledování odůvodnit, b) okruh osob, jejichž komunikace může být sledována, c) omezení maximální přípustné doby sledování, d) pravidla pro zkoumání, použití a uchovávání získaných údajů, e) pravidla pro předávání dat třetím subjektům, a f) okolnosti, za nichž musí být data vymazána či zničena (*Liberty a ostatní proti Spojenému království*,

č. 58243/00, rozsudek ze dne 1. července 2008, § 95). V každé fázi procesu musí být posuzována nezbytnost a přiměřenost přijatých opatření, která musí být nezávisle schválena, podrobena dohledu a následnému nezávislému přezkumu (*Big Brother Watch a ostatní proti Spojenému království*, cit. výše, § 350).

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

Nebylo zpochybněno, že uchovávání, zpřístupnění a zpracování stěžovatelových údajů představovalo zásah do jeho práv. Tento zásah vycházel z platného a předvídatelného zákona a mohl sledovat legitimní cíle předcházení trestné činnosti a ochrany práv a svobod druhých.

1. Závažnost zásahu

V předložené věci údaje neshromažďovaly státní orgány – ty ale mohly žádat o zpřístupnění dat poskytovatele telekomunikačních služeb, kteří byli pro tyto účely povinni data shromažďovat a uchovávat. Podle Soudu se jedná o taková data, která mohou odhalit intimní obraz života stěžovatele (*Big Brother Watch a ostatní proti Spojenému království*, cit. výše, § 342). Systémový dohled vyplývající z povinného uchovávání komunikačních dat dle Soudu představuje překážku pro plné užívání práva na soukromí všech uživatelů komunikačních služeb. Zásah je tedy nutné vyhodnotit jako závažný.

2. Míra posuzovací volnosti státu

Boj proti trestné činnosti, zajištění veřejné bezpečnosti a ochrana občanů představují „naléhavou společenskou potřebu“ (*Breyer proti Německu*, cit. výše, § 88). Aby byl však zásah v souladu s čl. 8 odst. 2 Úmluvy, nestačí, že je k dosažení sledovaného cíle způsobilý nebo účinný – musí zároveň naplňovat požadavek spravedlivé rovnováhy mezi veřejnými zájmy a právy chráněnými Úmluvou (*Breyer proti Německu*, cit. výše, § 91). V kontextu ochrany národní bezpečnosti nebo předcházení a stíhání trestných činů mají vnitrostátní orgány při volbě prostředků k dosažení legitimního cíle určitý prostor pro uvážení. Tento prostor je však užší, pokud se dotčené právo týká zásadního aspektu efektivního užívání základních nebo osobních práv jednotlivce nebo pokud je zásah rozsáhlý (*Dubská a Krejzová proti České republice*, č. 28859/11 a 28473/12, rozsudek velkého senátu ze dne 15. listopadu 2016, § 178). Soud proto vzhledem k povaze a závažnosti dotčeného zásahu uplatnil přísnější přezkum proporcionality.

3. Nastolení spravedlivé rovnováhy

Podle dotčeného zákona mohl každý uživatel komunikačních služeb předpokládat, že jeho komunikační data budou uchovávána. Skutečnost, že zákon jednoznačně stanovil obecné a plošné uchovávání komunikačních údajů jako pravidlo, nemůže představovat dostatečnou záruku souladu s principy právního státu a proporcionality. Zákon stanovil řadu účelů, pro které mohla být komunikační data uchovávána, ale neobsahoval ustanovení omezující rozsah a použití těchto dat. Chybějící ustanovení zajišťující, že opatření bude skutečně omezeno na to, co je nezbytné v demokratické společnosti, činila takový režim neslučitelný s článkem 8 Úmluvy. Přestože byl přístup k datům doprovázen určitými zárukami, jako je soudní dohled či stanovení maximální doby uchovávání dat, tyto záruky samy o sobě nebyly dostatečné k zajištění souladu právního režimu s požadavky článku 8 Úmluvy.

Soud odkázal na rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie ve věci *Digital Rights Ireland a ostatní* (C-293/12 a C-594/12, rozsudek ze dne 8. dubna 2014), ve kterém Soudní dvůr shledal, že režim povinného, plošného a nediskriminačního uchovávání komunikačních údajů za účelem boje proti závažné trestné činnosti nevyhovuje požadavkům proporcionality. V návaznosti na toto rozhodnutí slovinský Ústavní soud nekonformní ustanovení zákona zrušil, nicméně to dle Soudu nemělo vliv na posouzení, zda byl režim sběru dat v relevantním období v souladu s článkem 8 Úmluvy.

Soud nadto konstatoval, že v projednávané věci došlo k porušení Úmluvy bez ohledu na to, zda byla tato data výslovně použita pro odsouzení stěžovatele (*Huvig proti Francii*, č. 11105/84, rozsudek ze dne 24. dubna 1990, § 35). Pro účely článku 8 Úmluvy není významné, že při odsouzení stěžovatele soudy použily pouze omezený rozsah údajů, které mohly být poskytovateli komunikačních služeb uchovávány pro smluvní účely. Stěžovatelova stížnost se totiž týkala údajů uchovávaných po celou

zákonem stanovenou dobu, které příslušné orgány zpracovaly pro účely trestního řízení v rámci obecného a nerozlišujícího režimu uchovávání dat.

Soud tudíž uzavřel, že uchovávání, zpřístupnění a zpracování komunikačních údajů stěžovatele představovalo porušení článku 8 Úmluvy.